

Kültür Varlıkları ve Sürdürülebilirlik

2022 BİLDİRİLER KİTABI

ege

YAYINLARI

Balıkesir
KENT KONSEYİ

**BALIKESİR ARKEOLOJİ
BULUŞMALARI SEMPOZYUMU
2022 BİLDİRİLER KİTABI**

Yayına Hazırlayan

Balıkesir
KENT KONSEYİ

Editörler

Hüseyin Murat ÖZGEN

Serap ALPER

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Aydın Tıbet

Birinci Basım

Kasım 2023

Yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda
olursa olsun materyalin tamamının veya
bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik
ortamlarda yayımlanması yasaktır.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
Bu eserde yayımlanan çalışmaların
her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023 Ege Yayınları

Sertifika No.: 47806

Her hakkı mahfuzdur

ISBN 978-625-8056-67-9

Baskı

Fotokitap Fotoğraf Ürünleri Paz. ve Tic. Ltd. Şti.

Oruçreis Mah. Tekstil Kent B-5 Blok No: 10-AH111

Esenler – İstanbul

Sertifika No: 47448

İletişim

Ege Yayınları

Abdullah Sokak, No: 17, Taksim, 34433 İstanbul

Tel: 0212 244 7521 Faks: 0212 244 3209

E.mail: info@zerobooksonline.com

www.egeyayinlari.com.tr

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Gürcan POLAT

Antandros Antik Kenti Kazıları Başkanı Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Prof. Dr. Kaan İREN

Daskyleion Antik Kenti Kazıları Başkanı Muğla Sıtkı Koç-
man Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Prof. Dr. Mehmet Rifat AKBULUT

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fak.
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Kentsel Koruma ve
Yenileme ABD

Prof. Dr. Nurettin KOÇHAN

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum
Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Doç. Dr. Nevra ERTÜRK

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kültür
Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü

Doç. Dr. Yasemin POLAT

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TERCANLIOĞLU

Kyzikos Antik Kenti Kazıları Başkanı Bandırma Onyedi
Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat ÖZGEN

Adramytteion Antik Kenti Kazıları Bilimsel Danışmanı
Edremit Körfezi Yüzey Araştırmaları Başkanı Mimar
Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen - Edebiyat Fa-
kültesi Arkeoloji Bölümü

Öğr. Gör. Yaşagül EKİNCİ

Trakya Üniversitesi

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Abdullah SOYKAN

Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Prof. Dr. Gürcan POLAT

Antandros Antik Kenti Kazıları Başkanı Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Prof. Dr. Kaan İREN

Daskyleion Antik Kenti Kazıları Başkanı Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Prof. Dr. Nurettin KOÇHAN

Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Doç. Dr. Serap ALPER

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doç. Dr. Yasemin POLAT

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TERCANLIOĞLU

Kyzikos Antik Kenti Kazıları Başkanı Bandırma Onyedİ Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat ÖZGEN

Adramytteion Antik Kenti Kazıları Bilimsel Danışmanı Edremit Körfezi Yüzey Araştırmaları Başkanı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü

Mürsel SABANCI

Balıkesir Kent Konseyi Başkanı

M. Mürşid CANBULAT

Balıkesir Kent Konseyi Genel Sekreteri

Cenker VIRŞEVÇA

Balıkesir Kent Konseyi

Koray KARABULUT

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, Kent Tarihi ve Tanıtım Dairesi Başkanı

Mehmet MAZAK

Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürü

E. Betül GEMALMAZ DİKİCİ

Mimarlar Odası Balıkesir Şube Başkanı Balıkesir Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi

Funda ÖZTEMEL

Bandırma Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri Müdürü

Hüseyin Yaşar ATILGAN

Erdek Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri Müdürü

Meriç SÜRER

Gönen Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri Müdürü

Ümit PEDAVRALI

Manyas Belediyesi, Fen İşleri Müdürü

Hatice KAYACAN

Marmara Adalar Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşleri Müdürü

Av. Serdar POLAT

Bandırma Kent Konseyi Başkanı

Doğan CEYLAN

Gönen Kent Konseyi Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	11
EDİTÖRYEL SUNUŞ	13
ÖNSÖZ	15
AYŞA ADASI PREHİSTORİK YERLEŞİMİ	
Ahmet BİLİR / Mustafa ŞAHİN	19
KYZİKOS HADRIAN TAPINAĞI FRİZİ'NİN PARTH-ROMA SAVAŞI SAHNESİ'NE BAKIŞ	
Ahmet TERCANLIOĞLU / Benan LAFCI	31
MYSİA BÖLGESİNDE BİR BİZANS SAVUNMA YAPISI 2: PEGADİA (BIGADIÇ) KALESİ	
Ayşe SARIHAN	39
BALIKESİR İLİ EDREMIT İLÇESİ ALTINOLUK MAHALLESİ 1843 ADA, 8 PARSEL KURTARMA KAZISI	
Aytekin YILMAZ	51
ADRAMYTTEION (BURHANİYE, BALIKESİR) ERKEN VE ORTA BİZANS DÖNEMİ İSKELETLERİNİN PALEODEMOGRAFIK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	
Derya ATAMTÜRK / Sadet BIÇAK / Ayşegül ŞAHİN / Ali Rıza CAN / İzzet DUYAR	67
PREHİSTORİK ÇAĞ'DA HAVRAN-İNBOĞAZI MAÇARALARI	
Derya YALÇIKLI	79
BURSA SALTANAT KAPISI TARİHİ VE MİMARİ ÖZELLİKLERİ	
Eser ÇALIKUŞU	93
AYVALIK SAHASINDA TEHDİT ALTINDAKİ KÜLTÜREL MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ ÖZELİNDE MÜDAHALE YÖNTEMLERİ	
Figen ERDOĞDU	105
BALIKESİR KIYI ŞERİDİNDE PALEOLİTİK ÇAĞ: ELDE EDİLEN BİLİMSEL VERİLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	
Hande BULUT / Harun TAŞKIRAN / Kadriye ÖZÇELİK / Göknur KARAHAN	125

ADRAMYTTEION ORTAÇAĞ KENT SURLARI	
Hasan Sercan SAĞLAM	137
ARKEOLOJİK MİRASIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNDE ALAN YÖNETİMİNİN ÖNEMİ	
Hazel NUMANOĞLU / Hüseyin CEVİZOĞLU / Onur ZUNAL	167
ANTİKİTESİNDEN GÜNÜMÜZE HEKATONNESOI – AYVALIK ADALARI ve ÇEVRE SAHASI	
"Romantik Peyzaj Algısı"nda Unutulan Kültür Mirası	
Hüseyin Murat ÖZGEN	189
PANAZTEPE'DE (MENEMEN, İZMİR) GEÇ TUNÇ ÇAĞINDA ÖLÜ GÖMME PRATİKLERİ	
Ayşegül ŞAHİN / Ali Rıza CAN / Sadet BIÇAK / Derya ATAMTÜRK / İzzet DUYAR	215
ZEYTİNLİADA GÜNEY KİLİSESİ	
Mehmet Kayhan MURAT	227
KİTLELER İÇİN ARKEOLOJİ: ARKEOLOJİ PARKLARI VE ÖREN ARKEOLOJİ PARKI	
Mehmet Rifat AKBULUT / Seher BAŞLIK	237
HELLENİSTİK KRALİÇELER VE KYZİKOS	
Meltem ÖZKAYA	261
İVRİNDİ'NİN ARKEOLOJİK POTANSİYELİNE DAİR KISA BİR DEĞERLENDİRME	
Mustafa TÜRK	269
ASSOS: ARKEOLOJİ VE DİPLOMASİ	
Nurettin ARSLAN	281
KYZİKOS HADRIAN TAPINAĞI'NDA BİN YILLIK TAHRİP	
Nurettin KOÇHAN	299
YURT DIŞINDAKİ KÜLTÜR VARLIKLARIMIZ POLİTİKASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	
Orhan BİNGÖL	311
ETNOARKEOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME: KARAKOLKÖY YEL DEĞİRMENLERİ	
Özlem ÇAKAR KILIÇ	319

AVŞA ADASI PREHİSTORİK YERLEŞİMİ AVŞA ISLAND PREHISTORIC SETTLEMENT

Ahmet BİLİR* / Mustafa ŞAHİN**

Özet

Bu çalışmada Avşa Adası'nda bulunan Manastır kalıntısının alt katmanlarında yer alan höyüğün Marmara Denizi suları altındaki kalıntıları irdelenmektedir. Hali hazırda höyüğün bir kısmı karada bir kısmı ise su altında bulunmaktadır. Höyük, tarih öncesi döneme ait veriler sunmakta olup, Marmara Denizi'nde şimdiye dek su altında kalmış, bilinen en erken yerleşimlerden biridir. Erken Tunç Çağı'na ait veriler elde edilen, İstanbul'daki Fernbahçe Yat Limanı'nın ise bir diğer yerleşime ev sahipliği yaptığı düşünülmektedir. Her iki yerleşimde de benzer maddi kültür kalıntılarına rastlanmıştır. Yerleşimlerin zaman içinde sular altında kalmış olması, karşılıklı kıyı hattı su seviyesinin zaman içinde nasıl yükseldiğini göstermesi bakımından da önemlidir. Bu çalışma ile birlikte Avşa Adası'ndaki höyük ile ilgili ileride yapılması planlanan yüzey araştırması ve sualtı kazılarına bir altlık oluşturulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avşa Adası, Höyük, Marmara, Sualtı, Arkeoloji

* Doç. Dr. Ahmet Bilir, Düzce Üniversitesi, Sualtı Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Düzce/TR ahmetbilir@duzce.edu.tr

** Prof. Dr. Mustafa Şahin, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Görükle, Bursa/TR mustafasahin@uludag.edu.tr

Abstract

In this study, the remains of the mound, which is located in the lower layers of the Monastery ruins on Avşa Island, under the waters of the Marmara Sea are examined. Currently, part of the mound is on land and part is underwater. The mound provides prehistoric data and is one of the earliest known settlements in the Sea of Marmara to have ever been submerged. It is thought that the Fenerbahçe Marina in Istanbul, from which data belonging to the Early Bronze Age was obtained, hosted another settlement. Similar material cultural remains were found in both settlements. The fact that the settlements have been submerged over time is also important in terms of showing how the water level of the opposite shoreline has risen over time. With this study, it is aimed to form a base for the future surface research and underwater excavations about the mound on Avşa Island.

Keywords: Avşa Island, Mount, Marmara, Underwater, Archaeology

Avşa Adası Prehistorik Yerleşimi

Bu çalışmada Avşa Adası'nda bulunan manastır kalıntısının alt katmanlarında yer alan höyüğün Marmara Denizi suları altındaki kalıntıları irdelenmektedir. Hali hazırda höyüğün bir kısmı karada, bir kısmı ise su altında bulunmaktadır. Höyük, tarih öncesi döneme ait veriler sunmakta olup, Marmara Denizi'nde şimdiye dek su altında kalmış, bilinen en erken yerleşimlerden biridir. 2023 yılı yaz döneminde Bandırma Müze Müdürlüğü başkanlığında, bilim ekibimizle birlikte burada bir su altı kazısı planlanmaktadır. Böylelikle dünyada ilk defa su altında bir höyük kazısı gerçekleştirilmesine yönelik hassas bir proje geliştirilmektedir. Konunun önemine ve hassasiyetine binaen hazırlanan bu makale aynı zamanda kazılar için bir ön değerlendirme niteliği de taşımaktadır.

Marmara Denizi Çanakkale Boğazı ile Ege'ye, İstanbul Boğazı ile de Karadeniz'e bağlanan ve bu iki deniz arasında kalan bir iç denizdir. Bu özelliğinden dolayı Akdeniz ve Karadeniz arasındaki deniz seviyesi değişiminin anlaşılması açısından kilit rol oynamaktadır. Geç Pleistosen Çağı'na ilişkin denizel teras dolgularının stratigrafik karakteristiği ve içeriğinde barındırdığı zengin fosilleri ile jeolojik açıdan bu iç deniz ile ilgili çalışmalar daha önce de gerçekleştirilmiştir.¹ Aynı zamanda bölgede arkeolojik su altı kazı² ve bu makalenin birinci yazarının da aralarında bulunduğu bir heyet tarafından yüzey araştırmaları³ da gerçekleştirilmiş, ancak Avşa Höyüğü ile ilgili bir kazı çalışması henüz yapılmamıştır.

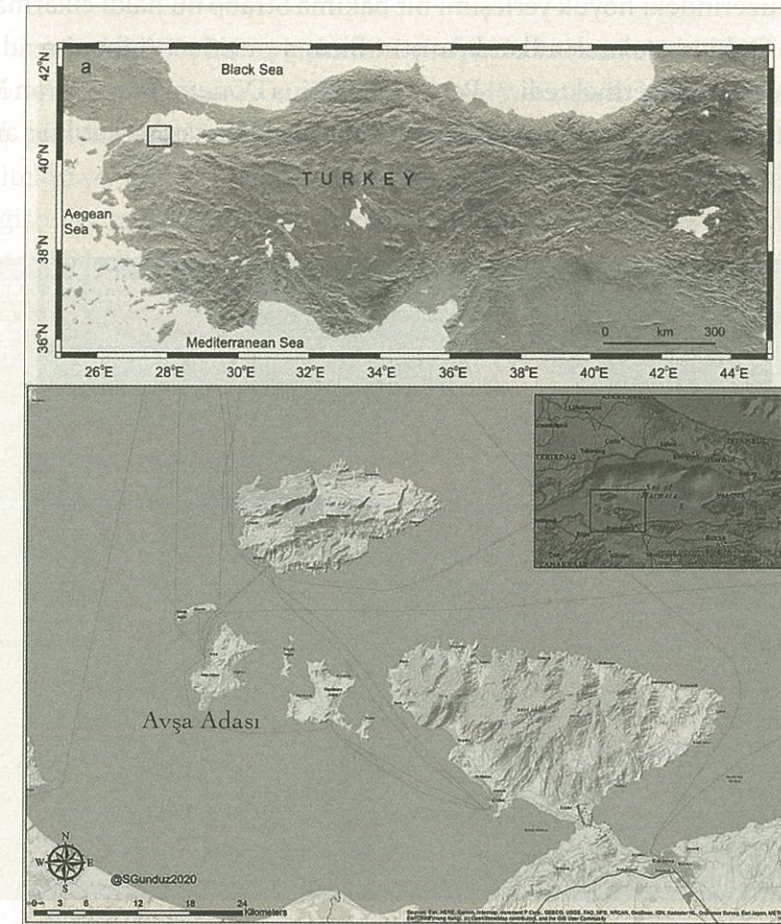
1 Sakıncı – Yaltırak 1997: *Passim*; Ertek v.d. 2015: *Passim*

2 Prof. Dr. Nergis Günsenin, 1998–2004 yılları arasında Çamaltı Burnu I Batığı kazısını gerçekleştirerek, su altında arkeolojik kazı yapan ilk Türk kazı başkanı olma unvanını da kazanmıştır. Gündüz 2021: 639

3 Dumankaya v.d. 2019: *Passim*

Avşa Adası ile ilgili ilk bilgileri 1909 yılında F. W. Hasluck vermektedir.⁴ Bununla birlikte höyük ile ilgili ilk çalışmalara 1993 yılında Prof. Dr. Mehmet Özdoğan tarafından başlanmıştır.⁵ 1994 yılında yerleşim alanı Prof. Dr. Nergis Günsenin tarafından da incelenmiştir.⁶ Ayrıca konu ile ilgili Günay Dönmez tarafından bir yüksek lisans tezi⁷ hazırlanmış ve Hakan Kaya ile birlikte Marmara kıyılarındaki prehistorik yerleşimler derlenmiştir.⁸

Avşa Adası, Marmara Denizi'nin batısında yer alan Marmara takımadalarının bir üyesidir (Şek. 1). Diğer adalar ise Marmara Adası (Prokonnesos), Paşalimanı (Halonı), Hasır Adası ve Ekinlik (Koutali) Adasıdır. Avşa Adası diğer adalar gibi yapısal form bakımından

Şekil 1 Marmara Adaları topluluğu ve Avşa Adası (Gündüz 2021: 645, Res. 8)

4 Hasluck 1909: 17

5 Özdoğan 2003: *Passim*

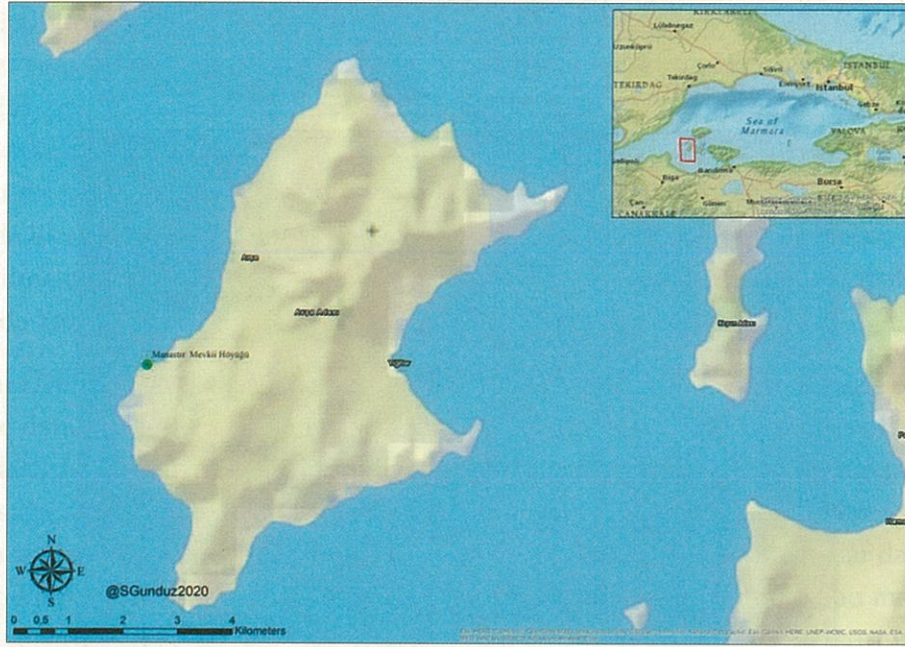
6 Günsenin 1996: *Passim*

7 Dönmez 2018: *Passim*

8 Dönmez – Kaya 2020: *Passim*

Kapıdağ Yarımadasının bir parçasıdır. Adalar genellikle granit, granodiyorit, mermer ve şist gibi magmatik ve metamorfik kayalardan oluşur.⁹

Avşa Adası'nı oldukça bilindik bir geçmişe sahip olan Marmara Adası/ Prokonnesos ve Kyzikos tarihçesi ile birlikte değerlendirmek şimdilik uygun olacaktır. Buna göre Prokonnesos da Kyzikos gibi ilk defa Miletoslular tarafından kolonize edilmiş olup¹⁰ Karadeniz'e geçişte önemli bir uğrak noktası olmuştur. Avşa Adası Pseudo Skylaks'ın Periplous'unda, Phrygia'yı anlattığı 94. bölümde Prokonnesos'luların tarım yaptığı, iyi bir limana sahip Elaphonnesos¹¹ olarak geçmektedir. Hasluck'a göre ise Strabo'nun Eski Prokonnesos olarak adlandırdığı yer burası olmalıdır. Her ne kadar ada üzerindeki eski kültürlerle değinmese de Avşa Adası üzerindeki höyük yerleşimi bir bakıma Strabo'nu haklı çıkarmaktadır. Plinius ise adayı Ophiussa olarak adlandırmıştır. Bizans yazarları Aphouisa adıyla bilinen sürgün adası olarak bahsetmektedir.¹² Pers Kralı Darius Dönemi'nde,¹³ Tiran Metrodorus idaresinde yönetilen adalar, onun önderliğinde İonia Ayaklanması'na katılmış ancak Fenike

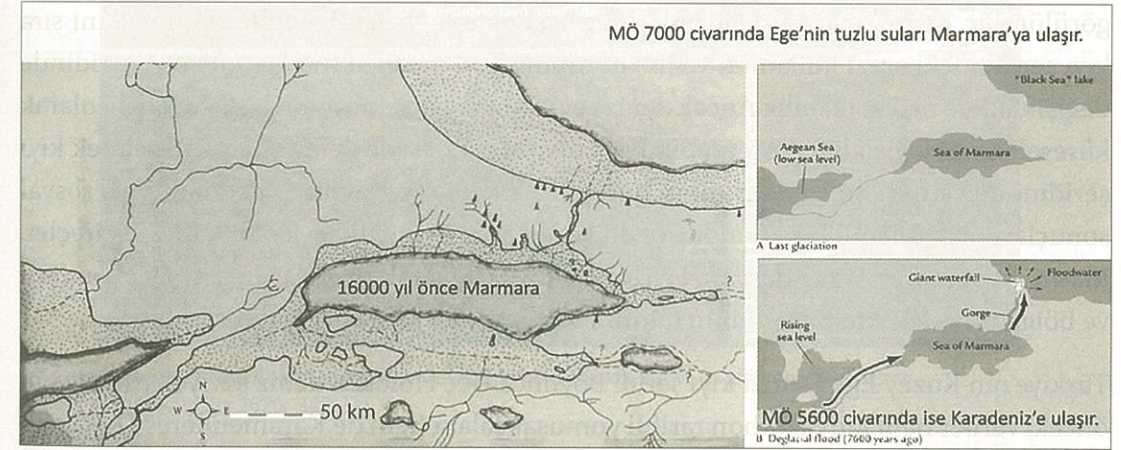

Şekil 2 Manastır Mevkii Höyüğü - Avşa Adası (Gündüz 2021: 640, Res. 3)

- 9 Ardel – Kurtel 1973: *Passim*
- 10 Strab. 587
- 11 Arslan 2012: 250
- 12 Hasluck 1909: 17
- 13 Hdt. IV. 138

filolarınca ele geçirilmiştir.¹⁴ Sonraları Attika-Delos Deniz Birliği'ne üye olan adalar, MÖ 362 yılında ise ticari kaygılar nedeniyle olsa gerek Kyzikoslular tarafından boşaltılmıştır.¹⁵ Roma İmparatorluk Dönemi'nde Prokonnesos'un sahip olduğu doğal mermer yatakları nedeniyle yoğun bir ticarete sahne olan adalar, Bizans Dönemi'nde sıklıkla işgal edilmiş özellikle de keşişlerin başlıca sürgün merkezi haline gelmişlerdir.¹⁶ Her ne kadar adalar tarihi ile ilgili yazılı kaynaklar MÖ 7. yüzyıldan öncesine gitmese de günümüzde Avşa Adası Manastır Koyu'ndaki kısmen su altında kalmış olan höyük bunun aksini göstermektedir (Şek. 2). Son yıllarda Avşa sahillerinde bulunan çakmaktaşı, obsidyen, kemik vb. aletler, tezgâh ağırlıkları, figürler ve taş baltalar, adadaki yerleşimlerin çok daha eski dönemlere dayandığını göstermiştir.¹⁷

Avşa Adası üzerindeki höyük yerleşiminin su altında kalma sebebi ise bu araştırmanın farklı bir konusudur. Marmara Denizi'ndeki su seviyesi, tarih boyunca çeşitli nedenlerle değişiklik göstermiştir (Şek. 3). Bunlar arasında atmosferik şartlar, jeolojik olaylar ve insan aktiviteleri yer alır. Açmak gerekirse, atmosferik faktörler nedeniyle mevsimsel su seviyesi değişimleri görülebilir, aynı zamanda hidrolik projeler veya yer altı su kaynaklarının kontrollü kullanımı da su seviyesinde artışa neden olabilir. Bununla birlikte, su seviyesinin yükselmesi, doğal veya insan kaynaklı birçok faktör tarafından etkilenebilen bir süreçtir.

Şekil 3 Tarih boyunca Marmara Denizi'nin değişimi

- 14 Hdt. VI. 33
- 15 Paus. VIII. 46
- 16 Hasluck 1909: 8 dn. 21-23
- 17 Dönmez – Kaya 2020: 339

Resim 4 Manastır kalıntısı ve kısmen su altında kalmış Avşa Höyüğü.

bulunan kayalık alan üzerinden alınan numunelerdeki fosillerin, radiokarbon tarihlemesi sonucu MÖ 1000 ve MÖ 500 yılları arasına tarihlendiği gözlemlenmiş olup önceki çalışmaları destekleyecek şekilde o dönem ki deniz seviyesinin günümüzden yine -1.5 m aşağıda olduğu kanaatine varılmıştır.²¹ Benzer biçimde Avşa Adası höyüğüne ait kalıntıların -1.5, -2.0 m derinlikte görülebildiği belirtilmiştir²² (Res. 2, 3). Bölgedeki su yükselmeleri üzerine yapılan araştırmaların kendi içinde tutarlı olması höyüğün su altında kalma nedenini açığa kavuşturmaktadır (Res. 4).

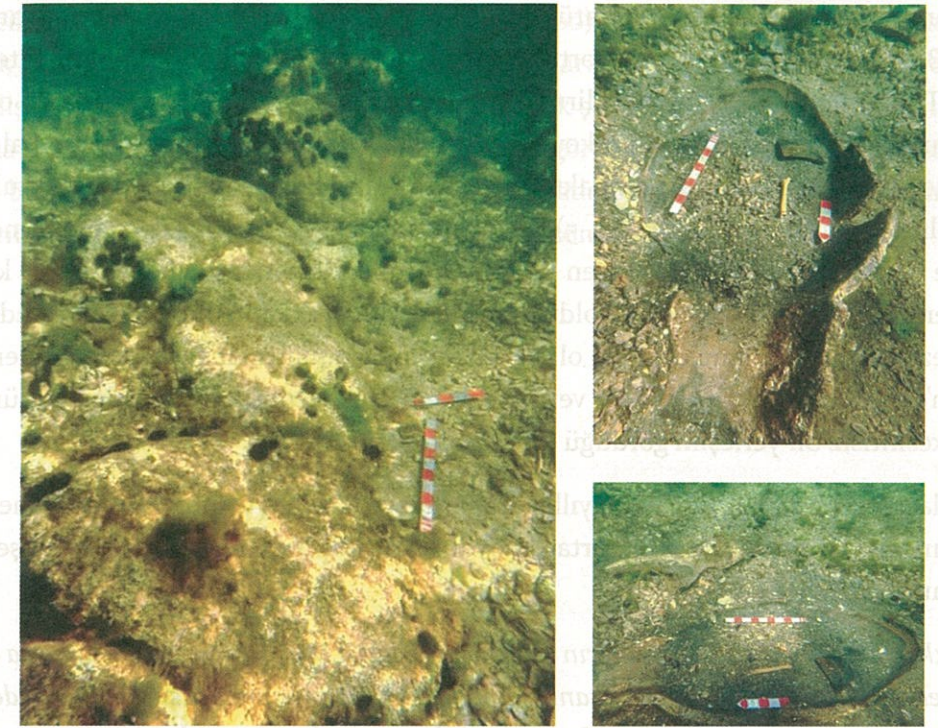
Bununla birlikte kıyı şeridi ve deniz seviyesindeki değişimleri anlayabilmek için tarihsel verileri bölgedeki tarihöncesi ve Antik Çağ yerleşimleri ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Avşa Adası'nın hem Ege Adaları'na hem de Balkanlar ve Avrupa'ya geçiş güzergâhları üzerinde yer alması nedeniyle tarih öncesi dönemlerden beri farklı kültürlerin etkileşimi altında kaldığını belirtmek gerekir. Bu kültürler aynı zamanda yerel kültürlerle de birleşerek kendine özgü karakteristik özelliklerini oluşturmuşlardır.

Avşa Adası da muhtemelen batıda Denizsel Troya, kuzeyde Fikirtepe, Trakya ve Balkan, güneyde Yortan Kültürü, doğuda ise Anadolu'nun çeşitli kültürlerinden etkilenmiştir. Dolayısıyla öncelikle kazılar sonucu ortaya çıkacak verilerle bu kültür etkilerini tespit etmek ve tanımlamak önemlidir. Araştırmalar sonucunda Epi-Paleolitik Dönem'de Marmara Bölgesi'nini yoğun iskân gördüğü anlaşılmaktadır. Marmara Denizi çevresinde Üst Paleolitik ve Epi-Paleolitik Dönemler'e ait buluntulara rastlanılmıştır.²³ Mikro dilgi, prizmatik ya da çift düzlemli mikro dilgi çekirdekleri ve az sayıda geometrik mikrolitler buluntular arasında görülür. Bunlar Orta ve Güneydoğu Anadolu Çanak Çömleksiz

21 Ertek et al. 2015: 432

22 Günay – Kaya 2020: 339

23 Gatsov 1989: *Passim*; Gatsov – Özdoğan 1994: *Passim*; Runnels 2001: *Passim*; Runnels – Özdoğan 2001: *Passim*.

Resim 5 Su altında tespit edilen taş sırası ve pithos mezarlar (Günay – Kaya 2020: 341 344, Figs. 12, 23, 24).

Neolitik Dönemi'ne özgü prizmatik dilgi ve mikro dilgilerden tamamen farklıdır.²⁴ Bununla birlikte MÖ 6500–5500 civarına tarihlenen Fikirtepe Kültürü'nün monokrom olarak da adlandırılan bazıları astarlı ve açkılı tırnak ve çentik bezemeli kaplar ile yüzeyi bilinçli olarak kaba yapılmış açkısız kaba bazı çanak çömleklerle bölgede yaygın olarak gözlemlenmektedir. Fikirtepe Kültürü'nün yayılım alanı ile bilgiler Pendik, Demircihöyük, Menteşe, Aktopraklık, Yarımburgaz ve Ilıpınar gibi yerleşimlerin kazıları yapıldıkça sürekli güncellenmiş olup bölgede başka benzer potansiyele sahip yerleşimlerin de varlığına işaret etmektedir.²⁵

Günümüzde Manisa'nın Kırkağaç İlçesine bağlı Bostancı Köyü'nde, Erken Tunç Çağı'na ait ölü gömme gelenekleri ve mezar hediyeleriyle büyük önem taşıyan Yortan Mezarlığı bulunmaktadır.²⁶ Burada gerçekleştirilen kazılar neticesinde Batı Anadolu'nun en büyük Erken Tunç Çağı mezarları ortaya çıkarılmış ve yayınlanmıştır.²⁷ Buna göre mezarlarda tespit edilen çanak çömlekler kronolojik olarak üç grupta incelenmiş ve başka merkezler-

24 Özdoğan 2007: 398-426

25 Özdoğan 2007: 398-426

26 Akdeniz 2009: 51

27 Kâmil 1982: *Passim*

deki benzer örnekleri de genel literatürde “Yortan” adıyla değerlendirilmiş olup Marmara ve Ege Bölgesi’nde görülmektedir. Yortan Kültürü daha çok iç kesimlerde görülmekte olup bazen Troia I ile birlikte değerlendirmektedir. ETÇ I’de, Denizsel Troia Kültürü olarak adlandırılan bu kültür bölgesinin koyu yüzlü siyah açıkli çanak çömleklerine Balıkesir ve Güney Marmara’da da rastlanmaktadır.²⁸ Avşa Adası’nda tespit edilen buluntular ve yapı kalıntıları incelendiğinde (Res. 5), adanın özellikle ele geçen obsidyen malzemelerle birlikte Neolitik Dönem’den itibaren Kalkolitik Dönemde yukarıda belirttiğimiz kültür bölgeleri ile yakın ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiş, Erken Tunç Çağı evresinde pithos mezarların kullanımına sahne olmuş ve seramik buluntular vasıtasıyla Hellenistik Dönem’den Geç Antik Çağ’a kadar veriler elde edilerek Neolitik Dönem’den günümüze kadar kesintisiz bir yerleşim gördüğü öne sürülmüştür.²⁹

Bu yaklaşım aslında bölgede uzun yıllar araştırma ve kazılar yürüten Prof. Mehmet Özdoğan’ın yayınlarında³⁰ da sıkça ortaya koyduğu bir hipotez olarak aşağıda şu şekilde özetlenmiştir.

“Çanakkale Boğazı’ndan tuzlu suların Marmara’ya girişi MÖ 9. binyılda başlamışsa da bu su kütlelerinin Karadeniz’e geçişi İstanbul Boğazı’nın kuzey ucundaki sığ kayalık nedeniyle oldukça gecikmiş ve uzun bir süre Marmara tuzlu, acı, tatlı su ortamlarında barınan canlı türlerinin de birlikte bulunduğu, çevresinde yaşayan balıkçılar için çok uygun bir ortam sergileyen göl ile iç deniz karışımı bir duruma dönüşmüştür. İstanbul Boğazı’ndan su geçişinin ilk olarak MÖ 5500 yıllarında gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Marmara havzasının kültürel tarihi özellikle Neolitik Dönemde yukarıda kısaca belirtilen çevresel koşullarla şekillenmiştir. Deniz düzlemindeki değişimlerin yanı sıra, genç tektonik hareketler de bölgenin kıyı topografyasının belirlenmesinde etkili olmuştur. Neolitik çiftçiler bu bölgeye geldiğinde deniz düzlemlerinin bugünkünden 25 m kadar daha aşağıda olduğu göz önüne alındığında, Kalkolitik öncesi kıyı yerleşmelerinin eğer Marmara Denizi’nin derinlerinde değilse eski koylarda onlarca metre kalınlığında biriken alüvyon dolgular altında gömülmüş olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz”.

Buna rağmen yapılması gerekli kazı çalışmalarından elde edilecek buluntularla birlikte hiç şüphesiz adanın uzak geçmişi daha iyi anlaşılabacaktır. Neolitik Dönem’e ilişkin yüzeyden veya kıyından ele geçmiş münferit malzemeler yeterli kanıt sağlamamakla birlikte önemli bir ipucudur. Öne sürülen hipotezlerin doğrulanabilmesi için ayrıntılı bir kazı çalışması ile düzenli bir stratigrafik tabakalaşmanın izlenmesi gerekmektedir. Böylelikle

28 Efe 2003: 102-103

29 Günay – Kaya 2020: 340

30 Özdoğan 2018: 15

le özellikle Tunç Çağı boyunca (MÖ 3000–MÖ 1500) deniz seviyesinin 2 m düşmesinin höyük üzerindeki etkileri ortaya konulmalıdır. Suların geri çekilmesi ile birlikte değişen ve gelişen kara kıyı hattının bir höyük oluşturacak şekilde yerleşim alanına dönüşmesi pekâlâ mümkündür. Ancak şimdilerde sualtında görülen pithos kalıntıları bu höyüğün farklı bir evresini yansıtmakta ya da varsa eğer karadaki daha erken bir yerleşimin deniz kenarındaki nekropol alanı olabileceği gibi farklı sonuçlara da gebecektir.

Kaynakça

- Ardel – Kurtel 1973 Ardel, A. – Kurtel, A., "Marmara Sea (Physical Etude)", *Istanbul University Bulletin of the Institute of Geography*, 18-19, 57-70.
- Arslan 2012 Arslan, M., "Pseudo-Skylaks: Periplous", *Mediterranean Journal of Humanities*, II/1, 239-257.
- Dönmez 2018 Dönmez, G., *Marmara Denizi'nde Sualtında Kalmış Tarih Öncesi Yerleşimlere Bir Örnek: Avşa Adası*, (Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Dönmez – Kaya 2020 Dönmez, G. – Kaya, H., "Pre-Historical Submerged Settlements in the Sea of Marmara Coasts", *International Journal of Environment and Geoinformatics*, 7/3, 335-346.
- Dumankaya v.d. 2019 Dumankaya, O. – Açar, E. – Gündüz, S. – Bilir, A. – Akdağ, Ç., "Balıkesir İli Marmara Kıyıları Antik Liman Yerleşim ve Batık Potansiyelinin Tespiti Yüzey Araştırması-2017", C. Keskin (ed) 40. *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu* 36/3, 07-11 Mayıs 2018, Çanakkale, 207-220.
- Erginal 2012 Erginal, A.E., "Beachrock as evidence of sea-level lowstand during the classical period, Parion antique city, Marmara Sea, Turkey", *Geodinamica Acta*, 25, 96-103.
- Erginal et al. 2010 Erginal, A.E. – Kıyak, N.G. – Öztürk, B., "Investigation of beachrock using microanalyses and OSL dating: a case study from Bozcaada Island, Turkey", *Journal of Coastal Research*, 26, 350-358.
- Ertek et al. 2015 Ertek, A. – Kılıç, E. – Erginal, A.E. – Ekinci, Y.L. – Demirci, A., "Preliminary Assessment of Submerged Beachrock and Tsunamigenic Deposit, Hasır Island, Marmara Archipelago, Turkey", *Journal of Coastal Research*, 31/2, 428-433.
- Gatsov 1989 Gatsov, I., "Early Holocene flint assemblages from the Bulgarian Black Sea coast", C. Bonsall (ed.), *The Mesolithic in Europe*, 471-474. Edinburgh.
- Gatsov – Özdoğan 1994 Gatsov, I., – Özdoğan, M., "Some Epipalaeolithic sites from NW Turkey: Ağaçlı, Domalı and Gümüşdere", *Anatolica*, 20, 97-120.
- Gündüz 2021 Gündüz, S., "Sualtı Arkeolojisi ve Marmara Denizi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (40), 633-662.
- Günsenin 1996 Günsenin, N., "1994 Yılı Marmara Adaları Sualtı Araştırması", 13. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* 13/1, 29 Mayıs- 02 Haziran 1996, 357-374.
- Hasluck 1909 Hasluck, F.W. "The Marmara Islands", *The Journal of Hellenic Studies*, 29, 6-18.
- Kayan 1999 Kayan, I., "Holocene stratigraphy and geomorphological evolution of the Aegean coastal plains of Anatolia", *Quaternary Science Reviews*, 18, 541-548.
- Özdoğan 2003 Özdoğan, M., "The Black Sea, the Sea of Marmara and Bronze Age Archaeology – an archaeological predicament", Wagner, G. A., Pernicka, E. and Uerpmann, H.-P. (eds.), *Troia and the Troad. Scientific Approaches*, 105-120, Berlin.
- Özdoğan 2018 Özdoğan, M., "Marmara Denizi ve Neolitik yaşam biçiminin Anadolu'dan Avrupa'ya aktarımı", *TINA Denizcilik Arkeolojisi Dergisi*, 10, 9-30.
- Runnels 2001 Runnels, C.N., "The Stone Age of the Aegean from the Palaeolithic to the advent of the Neolithic", Cullen, T. (ed.), *Aegean Prehistory; A Review*, 225-258. Princeton.
- Runnels – Özdoğan 2001 Runnels, C. N. – Özdoğan, M., "The Paleolithic, of the Bosphorus region NW Turkey", *Journal of Field Archaeology*, 28, 69-92.
- Sakıncı – Yaltırak 1997 Sakıncı, M. – Yaltırak, C., "Güney Trakya Sahillerinin Denizel Pleistosen Çökelleri ve Paleocoğrafyası", *Bulletin of the Mineral Research and Exploration of Turkey*, 119, 43-62.